

ՔԺԿԻ ՄԵԾ ԽԵՐԻԱՅԹ

հեղինակ՝ Կարել Չապեկ
թարգմանիչ՝ Խաչիկ Հրայրան ռուսերենից

Արդեն շատ ջուր է հոսել այն ժամանակներից, երբ Հեյշովինա լեռան վրա կախարդի իր արհեստով էր զբաղվում կախարդ Մագիաշը։ Ինչպես գիտեք, լինում են բարի կախարդներ, որոնց անվանում են հմայողներ և չար կախարդներ, որոնց անվանում են վիուկներ կամ զրբացներ։ Մագիաշը մի տեսակ, ոնց ասեմ, ոչ այս էր, ոչ այն։ Երբեմն նա այնպես բարի էր լինում, որ բոլորովին չէր կախարդում, իսկ մեկ-մեկ էլ այնպես սարսափելի էր կախարդում, որ ամպրոպը որոտում էր, կայծակը փայլատակում։ մեկ-մեկ նրա խելքին փչում էր բարե կարկուտ տեղալ երկրի վրա, իսկ մի անգամ էլ նույնիսկ փոքրիկ գորտերի անձըն թափեց։

Մի խոսքով, ինչ ուզում ես ասա, այնքան էլ հաճելի չէ այդպիսի հարևան ունենալը։ Նոյնիսկ նրանք, ովքեր երդվում էին աստծու անունով, թե ոչ մի կախարդի չեն հավատում, աշխատում էին հեռվից շրջանցել Հեյշովինան։ Չնայած այդ մարդիկ հավատացնում էին, թե ճամփան ծոռում են, որովհետև այդտեղ ճանապարհը խիստ թեքությամբ է բարձրանում դեպի լեռը, բայց դա սուկ պատրիվակ էր։ Չին ուզում ազնվորեն խոստովանել, որ վախենում են Մագիաշից։

Այդպես ահա, մի անգամ Մագիաշը նստել էր իր բարայրի առաջ և սալոր էր ուտում՝ մեծ-մեծ կապտավուն, կարմիր խավով ծածկված սալորներ։ Այդ պահին նրա օգնական պեպենոտ Վինցենը, — իսկականից նրան կոչում էին զիշկացի Վինցեն Նեհիչեն, — խառնում էր կրակի վրա եռացող կաթսան, որի մեջ եփվում էր ձյութից, ծծումքից, շաղգամից, պառավախտտից ու սատանի արմատից, այլև իմբիրից, այծնընկույզից, բռոի խայթերից, դժոխաքարից, առնետի բեղերից, կիկիմորայի թաթիկներից, փուչումուշ բաներից և դրանց նման ուրիշ-ուրիշ հրաշագործ խոտերից ու արմատներից բաղկացած կախարդական ապուրը։ Իսկ Մագիաշը նայում էր միայն, թե պեպենոտ Վինցենին ինչպես է աշխատում և իր սալորն էր ուտում եռանդով։

Բայց, ինչպես երևում է, խեղճ Վինցենը մոռացել էր, որ հարկավոր է ապուրը խառնել։ Նա տարվել էր մի ուրիշ բանով թե ինչ, միայն թե դեղը եռաց, բարձրացավ, դուրս թափվեց շորս կողմից, այրվեց, տակն առավ, որից մի զարհուրելի գարշահոտություն տարածվեց շուրջը։

«Այս, դու, ողորմերի՛ բացբերան, — ուզեց ձայն տալ Մագիաշը, բայց, ինչպես երևում է, շտապելուց բղավեց ոչ կոկորդից կամ էլ սալորը չընկավ այն կոկորդը, — մի խոսքով, Մագիաշը ուղղակի կորիզի հետ միասին կուլ տվեց սալորը, և այդ կորիզը դեմ առավ մնաց նրա թկին՝ ոչ այս կողմ, ոչ այն։ Մագիաշը կարողացավ միայն վրա բերել «Այս դու, ողոր...» — և ուրիշ ոչին։ նա խոխոացնում ու ֆշացնում էր, ինչպես զոլորշին եռացող կաթսայում։ Նրա դեմքը լցվեց արյունով, նա ձեռքերն էր թափահարում, խեղդվում, իսկ կորիզը՝ ոչ դեն, ոչ դեն, ամուր ու հիմնավորապես նստել էր կոկորդում։

Հենց որ Վինցենը տեսավ այդ, սարսափելի վախեցավ, թե չինի հանկարծ տերը խեղդվի, և ասաց։

— Պան շեֆ, սպասեք հենց հիմի թռչեմ Հրոնով քժշկի ետևից։

Եվ Հեյշովինայի բարձունքից ցած սլացավ: Ափսոս, որ այդտեղ ոչ ոք չկար ժամը նշելու: Ամենայն հավանականությամբ դա երկար տարածության վազքի համաշխարհային ռեկորդ էր:

Երբ Վինցելը հասավ Հրոնով, բժշկի մոտ, սկզբում չէր կարողանում շունչը ետ բերել, բայց մի փոքր հանգստանալով, վրա տվեց.

— Պան դոկտոր, շուտ արեք, ինչքան կարելի է շուտ, հարկավոր է իսկույն օգնության հասնել պան կախարդ Մագիաշին, թե չէ՝ նա կիսեղդվի... Այս, տե՛ր իմ, ոնց եմ հալից ընկել:

— Հեյշովինայո՞ւմ ապրող Մագիաշի, — մրգմբթաց բժիշկը: — Թո՛ւ, սատանան տանի, այ թե որտեղ ոչ մի պայմանով չէի ուզենա զնալ: Բայց քանի որ անհրաժեշտ է, ինչ կարող եմ անել...

Եվ սկսեց պատրաստվել:

Բանն այն է, որ բժիշկը ոչ ոքի չի կարող իր օգնությունը մերժել, թեկուզ կանչելիս լինեն ավագակ Զզվելիոյի կամ ել հենց իրեն՝ սատանի մոտ: Այդպես է այդ պրոֆեսիան՝ բժշկությունը:

Եվ այսպես, բժիշկը վերցրեց իր բժշկական պայուսակը, որի մեջ դրված էին դանակներ ու ատամի արցաններ, վիրակապ, փոշիներ, սպեղանի, ջարդվածքները կապելու ձողեր, բժշկական այլ ու այլ զործիքներ, և Վինցելի հետ ճամփա ընկավ դեպի Հեյշովինա:

— Միայն թե շուշանանք, — հուզվում էր պեպենոտ Վինցելը:

Քայլում էին նրանք՝ մեկ-երկու, մեկ-երկու, անտառներով ու լեռներով, մեկ-երկու, ճահիճներով ու մարզագետիններով, մեկ-երկու, բլուրներով ու հովիտներով, մինչև որ պեպենոտ Վինցելին ասաց.

— Դե, պան դոկտոր, ահա և հասանք:

— Պան Մագիաշ, ձեր խոնարհ ծառան, — ասաց Հրոնովոյի բժիշկը: — Ասացեք, ձեր ի՞նչն է ցավում:

Պատասխանի փոխարեն Մագիաշը միայն խոխոացրեց, ֆսֆաացրեց, սվավացրեց ու ցույց տվեց կոկորդը՝ իբրև թե, այստեղ դեմ է առել:

— Աա՛, ուրեմն ձեր կոկորդն է ցավում, — ասաց բժիշկը: — Դե-դե, հիմա կտեսնենք... Բացեք ինչպես հարկն է, ձեր բերանը, պան Մագիաշ և ասացեք «ա՛-ա՛-ա՛»:

Կախարդ Մագիաշը ետ տարավ իր սև բեղերը և բերանը ամբողջ լայնությամբ բացեց, բայց «ա-ա-ա՛» ասել չկարողացավ, որովհետև ընդհանրապես ոչ մի ձայն հանել չէր կարող:

— Դե-դե, ասացեք «ա՛» — խրախուսում էր բժիշկը: — Այս դա այնքան հեշտ է:

Բայց ոչինչ դուրս չեկավ:

Այ-այ-այ, — գլուխն օրորեց բժիշկը, որը պետք է ասել աղվեսի մեկն էր, փորձված թշուն և ընդհանրապես ծեր զայլ, նրա վերնահարկը տեղն էր և, մի խոսքով, ինչպես ասում են, զիխի մեջ մի բան կար: — Այ-այ-այ, պան Մագիաշ, ուրեմն բանը շատ վատ է, եթե դուք «ա» ասել չեք կարող: Հըմ, հըմ, վատ է, վատ է...

Եվ նա սկսեց քննել Մագիաշին, թխրիսկացնել, հաշվել զարկերակը, նայել լեզուն, թարթիչների տակ, հայելիով լուսավորել նրա ականջներն ու քիթը և միաժամանակ քրի տակ լատիներեն բառեր քրթմնջալ:

Երբ բժիշկը վերջացրեց այս բոլոր արարողությունները, դեմքին մի սարսափելի լուրջ արտահայտություն տվեց ու ասաց.

— Պան Մագիաշ, չափազանց լուրջ դեպք է: Այստեղ ոչինչ չի օգնի, բացի շտապ ու անհետաձգելի վիրահատումից: Բայց ես չեմ կարող ու չեմ համարձակվում մենակ անել այդ. դրա համար ինձ ախտենտներ են հարկավոր: Եթե դուք համաձայն եք վիրահատության ենթարկվել, ապա ոչինչ անել չեմ կարող, պետք է ուղարկել Ուպիցեի, Կոստելցեի, և Հորժիչկի իմ բժիշկ կողեգաների ետևից, իսկ երբ նրանք կզան, մենք բժշկական խորհուրդ կամ կոնսիլիում կսարքենք, և միայն հասուն կերպով ծանր ու թեթև անելուց հետո կարող ենք կատարել անհրաժեշտ բժշկական միջամտություն կամ operatio operandi: Լավ մտածեցեք այս մասին, պան Մագիաշ, և եթե կընդունեք իմ առաջարկությունը, անհապաղ մարդ ուղարկեցեք իմ իմ մեծարգու և գիտնական պարոն կողեգաների ետևից:

Ի՞նչ կարող էր անել Մագիաշը: Նա գիխով արավ պետենու Վինցելին, իսկ Վինցելը ոտքը երեք անգամ գետնին խփեց, որպեսզի հեշտ վազի, և ահա արդեն Հեյշովինայից ցած է թոշում: Առաջին հերթին՝ Հորժիչկի: Հետո՝ Ուպիցե: Իսկ այնտեղից՝ Կոստելցե: Դե, թող նա առայժմ վազի:

Սուլթան Սուլեյմանի դստեր մասին

Մինչդեռ պետենու Վինցելը կվազեք Հորժիչկի, Ուպիցե և Կոստելցե, Հրոմովի բժիշկը նստել էր կախարդ Մագիաշի մոտ և հետևում էր, որ իր հիվանդը չխեղդվի: Նա հանեց մի Վիրզինական սիզար և սկսեց լուր ծխել, որպեսզի ժամանակն ավելի ուրախ անցնի:

Երբ այդ բանն սկսեց ձանձրացնել նրան, նա հազար զվարճության համար ու շարունակեց սիզարը փստացնել: Հետո, որպեսզի ժամանակը կարճի, երեք անգամ հորանջեց ու աչքերը ճապապացրեց: Եթի մի փոքր հետո մրթմրթաց:

— Է՛ս...

Եվս ինչ-որ կես ժամ անց ծմրկտաց ու ասաց.

— Հըմ, հըմ...

Իսկ եթի մի ժամից հետո ավելացրեց.

— Իսկ ինչ կասեք, եթե մինչև նրանց գալը մի քիչ թուղթ խաղանք իլ՝, պարոն Մագիաշ: Դուք, անշուշտ, մի ձեռք խաղաթուղթ կունենա՞ք:

Մագիաշը միայն գլուխը շարժեց բացասաբար, որ, իբրև, խաղաթուղթ չունի. չէ՞ որ նա ոչինչ ասել չեր կարող:

— Չունե՞ք, — ծոր տվեց բժիշկը: — Ափսո՞ս, ափսո՞ս... Ինչ կախարդ, որ նույնիսկ խաղաթուղթ չունեք: Այ, մեզ մոտ պանդոկում մի կախարդ ելույթ ունեցավ... սպասեք, ինչպես էր անունը... Նավտաստի էր, Բուկո, թե Մագորելի... Մի խոսքով, խաղաթղթերով

այնպիսի բաներ էր անում, որ կարող էիր միայն զարմանքից աչքներդ ճպճպացնել: Այո, իհարկե, պետք է կարողանալ նաև կախարդել:

Ապա բժիշկը մի նոր սիգար կպցրեց ու ասաց.

— Եհ, քանի որ խաղաթուղթ էլ չունեք, ես ձեզ մի հերիար կպատմեմ սուլթան Սուլեյմանի դստեր մասին, որպեսզի ժամանակն ուրախ անցնի: Եթե դուք պատահարար այդ հերիարը գիտեք, ասացեք, և ես խկույն կընդհատեմ... Չը՞նգ-զը՞նգ-զը՞նգ, հերիարն սկսվում է:

Ինչպես հայտնի է, Արջնագոռավի լեռների և Սարգասյան ծովի այն կողմն ընկած են Դալամանյան կղզիները, իսկ նրանց ետևում գտնվում է անտառածածկ Շարիվարի անապատը՝ գնչուական Էլրորադր գիսավոր քաղաքով: Այ, հենց այդտեղ, գետակի այն ափին, թե որ անցնես փոքրիկ կամուրջը և ճամփով ձախ թեքվես, ուռենու թվից և կռատուկներով ծածկված փոսից դենք տարածվում է սուլթան Սուլեյմանի մեծ և հզոր թագավորությունը: Հիմա դուք այնտեղ՝ ոնց որ ձեր սեփական տանը, այնպես չե՞:

Սուլեյմանի թագավորությունում, ինչպես անունն էլ ցույց է տալիս, իշխում էր սուլթան Սուլեյմանը: Այդ սուլթանը մի հատիկ աղջիկ ուներ, անունը՝ Զուրեիդա: Հանկարծ այդ արքայադուստր Զուրեիդան, — ոչ դես, ոչ դեն, — սկսեց նիհարել, ծյուրվել, հալումաշ լինել: Մի գործի հազում էր, խզիսում, գունատվում, թառամում, տնբունքում ու հառաջում, այնպես որ ուղղակի մարդու մեղքը գալիս էր:

Պարզ է, որ սուլթանն իսկույն կանչել տվեց իր պալատական կախարդներին ու հերիմներին, գուշակներին, վիուկներին ու վիուկուհիներին, մողերին ու աստղագուշակներին, բժիշկներին ու դեգարործներին, սափրիչներին, բաղնեպաններին ու ֆելշերներին, բայց նրանցից ոչ ոք չկարողացավ բռուժել արքայադուստերը:

Թե որ այդ քանը պատահեր մեզ մոտ, ես անմիջապես կորոշեի, որ աղջիկը տառապում է անեմիայով, պլերիտով և բրոնխիտով, բայց սուլթան Սուլեյմանի երկրում ոչ բժշկությունը, ոչ էլ քաղաքակրթությունը այնքան առաջ չին գնացել, որպեսզի այնտեղ երևան գային լատիներեն անուններով հիվանդություններ:

Կարո՞ղ եք պատկերացնել, թե ձերունի սուլթանը ինչպիսի հուսահատության մեջ էր:

«Այս դու, Սոնթե-Քրիստո, — ասաց նա ինքն իրեն, — ես հուսով էի, թե աղջիկս ինձանից ժառանգություն կստանա ծաղկուն մի թագավորություն, մինչդեռ այդ խեղճը հալվում-մաշվում է իմ աչքի առաջ, և ես ոչնչով չեմ կարող օգնել նրան»:

Մեծ սուլդ պաշարեց սուլթան Սուլեյմանի պալատն ու ողջ երկիրը:

Այդ ժամանակ յարլոնցի մի վաճառական երևաց այդ կողմերում, մի ոմն Լյուստիդ, որը, լսելով արքայադուստր հիվանդության մասին, ասաց.

«Հարկավոր է, որ պան Սուլթանը բժիշկներ բերել տա մեր կողմերից, այսպես ասած՝ Եվրոպայից, որովհետև մեզանում բժշկությունը ավելի առաջավոր է: Այստեղ, ձեզ մոտ, միայն հերիմներ են, վիուկներ ու կախարդներ, իսկ այ, մեզանում, սիրելիներս, իսկական գիտնական դոկտորներ կան»:

Երբ սուլթան Սուլեյմանն այդ մասին իմացավ, կանչեց իր մոտ պան Լյուստիգին, մի շաբան արինստական մարզարիտ գնեց նրանից արքայադուստր Զուրեիդայի համար, իսկ հետո հարցրեց.

«Պան Լյուստիկ, ձեզ մոտ ինչպէ՞ս են ճանաչում գիտնական դոկտորին»:

«Շատ պարզ, — ասաց պան Լյուստիկը, — ճանաչում են նրանով, որ նրա ազգանվան առջևում երկու տառ է լինում «դ-ր» Մանն, «դ-ր» Պելնար և այլն: Իսկ եթե մարդը «դ-ր» չի ունենում, ուրեմն գիտնական դոկտոր չի: Հասկանալի՞ է»:

«Ա՛», — ասաց սուլթանը և պան Լյուստիկին առատ սուլթանկա պարզեց, — գիտե՞ք, դա մի տեսակ ձուկ է, — իսկ հետո դեսպաններ ճամփեց Եվրոպա՝ գիտնական դոկտորի ետևից:

«Բայց տեսեք, շմոռանաք, որ իսկական գիտնական դոկտորը միայն նա է, ում ազգանունն սկսվում է «դ-ր»-ով, — հրաժեշտի ժամին ասաց նրանց սուլթանը: — Ուրիշներին չըերեք, ականջներդ կկտրեմ, գլուխներդ է հետը: Դե, մեկնեցեք»:

Եթե ես սկսեի պատմել, թե մինչև Եվրոպա հասնելն ինչ ապրեցին ու տարան սուլթան Սուլեյմանի դեսպանները, պան Մազհաշ, դա կլինեք երկար ու բարակ հերիար: Բայց բազմաթիվ արկածներից հետո նրանք վերջապես հասան Եվրոպա և սկսեցին բժիշկ փնտրել արքայադուստր Չուրեհիդայի համար:

Ռիա սև անտարի միջով ձգվում է Սուլեյմանի դեսպանների մի ամբողջ թափոր, մի տեսակ չալմայավոր մամլյուկներ՝ ձիու պոչի նման հաստ ու երկար քեղերով: Գնում են, գնում, մեկ էլ պատահում են մի մարդու՝ սղոցը դրած մի ուսին՝ կացինը՝ մյուս ուսին:

«Բարաջողում, — ողջունում է նրանց այդ քերին:

«Աստված օգնական, — ասում են դեսպանները: — Քերի, ո՞վ եք, ի՞նչ մարդ եք»:

«Ծնորհակալ եմ բարի խոսքի համար, — պատասխանում է քերին: — Ես դրովոսեկ եմ փայտահատ»:

Բուսուրմաններն ականջները սրեցին ու այսպես ասին նրան.

«Զերդ ողրոմածություն, այդ դեպքում բանն ուրիշ է: Եթե դուք բարեհաճում եք լինել դ-ր Օվոսեկը, — ապա մենք պեսոք է հրավիրենք ձեզ, որպեսզի դուք վայրկենապես, անհապաղ ու իսկույն, պրեսոս, վիվաչն ու թշեմիստ գաք մեզ հետ Սուլեյմանի թագավորությունը: Պան Սուլթան Սուլեյմանը բարեհաճեց ամենաողորմածարար հրամայել իր պալատը հրավիրել ձեզ, բայց, եթե դուք փորձեք հրաժարվել կամ, աստված մի արասցե, դիմադրել, մենք ձեզ բռնությամբ կտանենք, ուստի, ձերդ ողրոմածություն, առաջարկում ենք մեզ հետ չվիճել»:

«Սպասեք, սպասեք, — զարմացավ փայտահատը: — Իսկ ես պան սուլթանի ինչի՞ն եմ հարկավոր»:

«Նա ձեզ համար աշխատանք ունի», — պատասխանեցին դեսպանները:

«Էն ժամանակ կարելի է զալ, — համաձայնեց փայտահատը: — Լավ, պարոններ, ես հենց աշխատանք եմ փնտրում: Պիտի ասեմ ձեզ, որ աշխատանքի մեջ ուրիշներից վատ չեմ լինի»:

Դեսպաններն աշքով արեցին իրար և ասացին.

«Զերդ ականավորություն, հենց այդ է հարկավոր է մեզ»:

«Սպասեցեք, — ասաց փայտահատը: — Առաջին հերթին ես կուզենայի իմանալ, թե պան սուլթանը ինչպես է վարձատրելու իմ աշխատանքը: Ես թեկուզ և չեմ պլոկի, բայց հուսով եմ, որ նա ինձ կղիմավորի իբրև բարեկամ»:

Սուլթան Սուլեյմանի դեսպանները քաղաքավարությամբ պատասխանեցին.

«Չերդ մեծություն, ոչինչ, որ դուք դ-ր Աթը չեք, մենք դ-ր Օվոսեկի համար եւ ուրախ ենք: Իսկ ինչ վերաբերում է մեր պարոն սուլթան Սուլեյմանին, ապա կարող եք հավատալ մեզ, որ նա բոլորովին է դ-ր Ուիզ չէ, այլ ամենասովորական բռնակալ է ու դեսպոտ»:

«Այդ դեպքում լավ, — ասաց փայտահատը: — Իսկ ինչ վերաբերում է ուտեստին, ապա աչքի առաջ ունեցեք, որ ես աշխատանքի ժամանակ ուտում եմ ու խմում դեմ պես, պա՞րզ է»:

«Ամեն ինչ կանենք, բարձրապատիվ պան, — վստահեցրին նրան դեսպանները, — որպեսզի մեր մեջ լիակատար համաձայնություն լինի»:

Հետո փայտահատին առոր-փառոր առաջնորդեցին նավ և նրա հետ լողացին դեպի Սուլեյմանի թագավորությունը: Երբ տեղ հասան, սուլթան Սուլեյմանն իսկույն բազմեց իր զահին ու հրամայեց նրան իր մոտ բերել: Դեսպանները ծունքի իջան սուլթանի առաջ և նրանցից ամենասպագն ու մեծրեղանին սկսեց.

«Ամենառորմած տերն մեր ու տիրակալ, հրամայող բոլոր ուղղադավանների, պան սուլթան Սուլեյման: Քո բարձրագույն հրամանով մենք մենքնեցինք Եվրոպա կոչվող կղզին, որպեսզի արքայադուստր Զուրեիդայի համար գտնենք ամենանշանավոր, ամենագիտուն և ամենափառապանծ դոկտորին: Ահավասիկ նա այստեղ է, պան սուլթան: Դա նշանավոր, անվանի բժիշկ դ-ր Օվոսեկն է: Եվ թող հայտնի լինի ձեզ, որ այս դոկտորն իր գիտունությամբ չի զիջում դ-ր Ուիզովին, սրան պետք է վճարել, ինչպես դ-ր Ուիզին, և սա ուտում ու խմում է, ինչպես դ-ր Ակոնը: Իսկ այդ մարդիկ, պան սուլթան, բոլորն է ուսույալ ու նշանավոր դոկտորներ են, որից իսկույն երևում է, որ մենք պատահել ենք ամենահարմարին... Հըմ, հըմ... Ահա և բոլորը»:

«Ողջունում եմ ձեզ, դ-ր Օվոսեկ, — ասաց Սուլթան Սուլեյմանը: — Խնդրում եմ ձեզ նայել իմ աղջկան, արքայադուստր Զուրեիդային»:

«Ինչ կա որ, ինչո՞ւ չնայել», — ինքն իրեն ասաց փայտահատը: Սուլթանը առաջնորդեց նրան դեպի արքայադուստեր մօայլ, մթնեցրած սենյակը, որը զարդարված էր ամենագեղեցիկ գորգերով, ուղեգորգերով ու բարձերով: Այնտեղ պառկել ու ննջում էր գունատ, ասես ամբողջովին մոմից շինած, արքայադուստր Զուրեիդան:

«Այ-այ-այ, — կարեկցությամբ ասաց փայտահատը, — պան սուլթան, ձեր աղջիկը ոնց որ թառամում է»:

«Հենց այդպես է որ կա», — հառաչեց սուլթանը:

«Չորանում է, ասում եմ, — շարունակեց փայտահատը: — Պարզապես բանի նման չի»:

«Ճիշտ է, — տիրությամբ համաձայնեց սուլթանը: — Ոչ մի բան չի ուզում ուտել»:

«Տաշեղի պես բարակել է, — ասաց փայտահատը: — Երեսին է արյան նմուշ չկա, պան սուլթան: Ես կասեի, որ նա բոլորովին տկար է»:

«Իհարկե, տկար է, — տրտմությամբ ասաց սուլթանը: — Ես ձեզ հենց նրա համար եմ հրավիրել, որպեսզի բուժեք սրան, քանի որ դուք դ-ր Օվոսեկն եք»:

«Ե՞ս, — զարմացավ փայտահատը: — Տե՛ր իմ աստված, ես ո՞նց կարող եմ սրան բռւժել»:

«Այդ արդեն ձեր գործն է, — խուլ ձայնով ասաց սուլթանը: — Դուք հենց դրա համար էլ եկել եք: Հանարք մի կողմ, ի նկատի ունեցեք՝ եթե չքուժեք, կիրամայեմ գլուխներդ կտրել, և վերջ»:

«Բայց ախր էղակ չի կարելի», — փորձեց առարկել ահարեկված փայտահատը, սակայն սուլթան Սուլեյմանը նույնիսկ թույլ չտվեց որ նա վերջացնի:

«Ոչ մի պատրվակ, — խստությամբ ասաց նա: — Եվ ընդհանրապես ձեզ հետ գլուխ դնելու ժամանակ չունեմ, ես պիտի գնամ թագավորեմ: Իսկ դուք գործի անցեք և ցույց տվեք ձեր վարպետությունը»:

Նա դուրս գնաց, նստեց զահին և սկսեց թագավորել:

«Ուրախ պատմություն է, — ասաց ինքն իրեն փայտահատը: — Համա թե թաղվեցի՞: Ախր ես ո՞նց կարող եմ լավացնել ինչ-որ սուլթանի աղջկա: Ե՛րք եմ էդ գործով պարապեկ... Այս, գրողը տանի, ի՞նչ անեմ: Ձեւ որ էդ աղջկան չափացնեմ, գլուխս կտրեն: Այ քեզ քան: Ձեւ որ էս բոլոր հերիաթի մեջ չիմներ, կասեի, որ սա հեզ բանի նման չի՝ ոչ էս, ոչ էն — վերցնել ու մարդու գլուխս կտրել: Սատանան ինձ զցեց էս հերիաթի մեջ: Կյանքումս էսպես բան չէր պատահել: Գրողը տանի, ես էլ եմ ուզում իմանալ, թե ո՞նց դուրս կպրծնեմ էս պատմությունից»:

Խեղճ փայտահատն այսպիսի մռայլ մտքերով նստել էր սուլթանի պալատի շեմքին ու հառաջում էր:

«Ե՛հ, գրողը տանի, — ասաց նա ինքն իրեն, — այ քեզ փորձա՞նք: Ախր ես ո՞նց կարող եմ քժիշկ դառնալ: Ձեւ որ հրամայեին ծառ կտրել, էս մեկը կամ թեկուզ էն մյուսը, — ես ցույց կտայի, թե ինչն ինչոց է. տաշեղները դեսուդեն թռչեին: Իսկ էնպես էլ որ մտիկ եմ տալիս, էստեղ չորս կողմ ծառերը փակել են, ոնց որ վայրի անտառում: Մրանք արևի երես էլ չեն տեսնում: Նշանակում է, պալատում խոնավ է, բորբոս կա, սունկեր, զիջաճճիներ... Սպասեք մի, ես ձեզ ցույց կտամ, թե ոնց են աշխատում»:

Այս խոսքի հետ նա կուրտկան դեն նետեց, թքեց ափերի մեջ, վերցրեց կացինն ու սղոցը և սկսեց տապալել այն ծառերը, որոնք աճում էին սուլթանական պալատի շուրջը...

Իհարկե, այնտեղ աճում էին ոչ ինչ-որ տանձենիներ, ինձորենիներ կամ ընկուզենիներ, ինչպես մեզանում, այլ համատարած արմավենիներ, օլեանդրներ, բանաններ, դրացեններ, լատանիաներ, ֆիկուսներ ու կարմիր ծառեր, որոնք երկինք են հասնում, և ուրիշ-ուրիշ էկզոտիկ բուսականություն: Մի տեսնեիք, թե մեր փայտահատն ինչպես ընկավ այդ ծառերի ջանին: Կեսօրին արդեն պալատի շուրջը կարգին բացատ էր գոյացել: Այդ ժամանակ փայտահատը թևքով սրբեց ճակատի քրտինքը, և, որոշելով կազդուրվել, հանեց գրանից սև հաց ու ժաժիկ, որ տնից էր առել հետք:

Այդ ժամանակ արքայադուստը Չուրեիդան շարունակում էր քնած մնալ իր մռայլ սենյակում. կյանքում նա դեռ երբեք այնպես անուշ չէր քնել, ինչպես փայտահատի կացնի ու սղոցի աղմուկի տակ: Նրան արթնացրեց միայն լուրջունը, որ տիրեց շուրջը, երբ փայտահատը տեղավորվեց տապալված ծառաբների կույտին և սկսեց հաց ու ժաժիկ ուտել:

Այ, հենց այդ ժամանակ էլ արքայադուստրն աչքերը բացեց ու զարմացավ. այդ ինչից է նրա սենյակն այդպես լուսավորվել: Առաջին անգամն էր արևն իր ողջ ուժով խուժում ներս ու մռայլ սենյակը լցնում լույսով ու փայլով: Լույսի այդ հեղեղն ուղղակի շացնում էր նրան, և մեկ է նոր կտրած ծառի այնպիսի ուժեղ ու հաճելի բուրմունք էր զգացվում, որ արքայադուստրը բավականությամբ ու խորը շնչեց: Խեժի բուրմունքին խառնվում էր ինչ-որ ուրիշ հոտ, որ մինչ այդ նա երբեք չէր զգացել: Ինչի՞ հոտ էր այդ:

Նա բարձրացավ տեղից ու մոտեցավ լուսամուտին, նայեց ու ի՞նչ տեսնի՝ թափուտի փոխարեն՝ կեսօրվա արևի տակ կայծկլտացող բացատ, իսկ այնտեղ նստած է մի վիթխարի քեռի և մեծ ախորժակով ինչ-որ սև բան է ուտում սպիտակի հետ: Այ, հենց դրանից էլ այդպիսի դուրեկան հոտ էր գալիս: Ինքներդ գիտեք, որ միշտ այդպես է՝ անուշ հոտ է արձակում, ինչ որ ուրիշն է ուտում:

Իշխանուիին այլևս չդիմացավ, ախորժալի բուրմունքն ստիպեց նրան ցած իշնել, դուրս գալ ազատ օդ: Նա ավելի ու ավելի էր մոտենում ճաշող քեռուն:

Այս հարկավոր էր գոնե տեսնել, թե այդ ի՞նչ համեղ բան է ուտում նա:

«Ա՛, իշխանուիի, — լիքը բերանով ձայն տվեց փայտահատը: — Միզուցե մի կտոր հա՛ց կուզեիք ժամփիկի հետ»:

Իշխանուիին շիկնեց և հանկարծ կանգ առավ տեղում, նա ամաչում էր ասել, որ շատ կուզենար փորձել:

«Որ այդպես է, ահա, — առաջարկեց փայտահատը և իր ծուռ դանակով հացի եզրից մի ահազին կտոր կտրեց: — Վերցրեք»:

Իշխանուիին աչք ածեց շուրջը՝ հո մարդ չի տեսնում:

«Ճնորհակալ եմ, — ասաց նա և ատամները իրեց հացի մեջ... — Մ-մ-մ... Ախ, ինչ համով է»:

Ինքներդ էլ գիտեք, որ իշխանուիին իր ողջ կյանքում ժամփիկով հաց չէր կերել:

Հենց այդ րոպեին սուլթան Սուլեյմանը լուսամուտից դուրս նայեց: Նայեց ու աչքերին շավատաց. թափուտի փոխարեն լուսավոր բացատն էր փայլում կեսօրվա արևի տակ, իսկ գերանների կույտի վրա նստել էր իշխանուիին՝ լիքը բերանով, ժամփիկից նրա շրթունքի վերևում ականջից-ականջ ձգվող բեղեր էին գոյացել, ու նա ծամում էր ուռած այտերով:

«Փա՛ոք քեզ, աստված, — թեթևացած հառաչեց սուլթան Սուլեյմանը: — Ուրեմն, ճիշտ որ աղջկաս համար իսկական, գիտուն դոկտոր են ճարել»:

Եվ այդ օրվանից, Մազիաշ, իշխանուիին սկսեց իսկապես կազդուրվել: Նրա դեմքին սկսեց կարմրություն խաղալ, իսկ ուտել սկսեց ջահել գայլի ճագի նման:

Ու թող հայտնի լինի ձեզ, որ այդ բոլորը թարմ օդի ու արևի ազդեցությունից էր: Եվ այս բանը ես պատմեցի ձեզ, որովհետև ահա դուք ապրում եք այս քարանձափում, ուր արև ներս չի նայում ու քամի չի խաղում, իսկ այդ, պան Մազիաշ, շատ վաս է: Ահա թե ես ինչ էի ուզում ասել ձեզ:

* * *

Նոր էր Հրոնովի բժիշկը սուլթան Սուլեյմանի դատեր հերիաքն ավարտել, երբ պեպենոտ Վինցելը վերադարձավ, իր հետ քերելով Հորժիչկի բժշկին, Ուպիցեի բժշկին և Կոստելցեի բժշկին:

— Բերում եմ, բերում, — բղավեց նա դեռևս հեռվից: — Համա թե տանջվեցի, հա՛...

— Ողջունում եմ ձեզ, կոլեգաներ, — ասաց հրոնովի բժիշկը: — Ահա մեր պացիենտը՝ պան գրքաց Մագիաշը: Ինչպես, անշուշտ, տեսնում եք, սրա դրությունը խիստ ծանր է: Պացիենտը պնդում է, որ ինքը կու է տվել սալոր, կամ սև սալորի կորիզ: Իմ համեստ կարծիքով, սրա հիվանդությունը կարելի է անվանել սուր սալորիտ:

— Հըն, իըն, իըն, — ասաց Հորժիչկի բժիշկը: — Իսկ ես հակամետ եմ կարծելու, որ սա խեղդող սալորիտ է:

— Չեմ կամենում վիճել հարգելի կոլեգաներիս հետ, — ասաց Կոստելցեի բժիշկը, — սակայն ըստ իս, տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է կոկորդային կորիզասալորիտին:

— Պարոնայք, — խոսեց Ուպիցեի բժիշկը, — ես առաջարկում եմ համաձայնել հետևյալ դիագնոզին. պան Մագիաշի մոտ նկատվում է սուր, խեղդող սալորակոկորդային կորիզասևասալորիտ:

— Դե, պան Մագիաշ, շնորհավորում եմ ձեզ, — ասաց Հորժիչկի բժիշկը: — Դա խիստ հազվադեպ և ծանր հիվանդություն է:

— Հետաքրքիր դեպք է, — բացատրեց Ուպիցեի վժիշկը:

— Կոլեգաներ, — խոսեց Կոստելցեի բժիշկը, — իմ պրակտիկայում հաճախ են պատահել հետաքրքիր դեպքեր: Լսե՞լ եք օրինակ, թե ես ինչպես բուժեցի Կրահորկի լեռան անտարի ոգուն: Եթե չեք լսել, ուրեմն պատմեմ ձեզ:

Անտառողու գլխին եկածը

Շատ տարիներ սրանից առաջ Կրահորիկի անտառում ապրում էր մի Անտառողի: Պիսի ասեմ, որ դա ամենազգվելի ճիվաղներից մեկն էր, որին երբեւ կարելի է հանդիպել աշխարհում:

Մարդը գիշերն անցնում է անտառով, և հանկարծ ինչ-որ տեղից մեկն աղաղակում է, ճղափում, ոռնում, տզզում կամ զարհուրելի ձայնով քրքջում: Հասկանալի է, որ մարդը լեղաճաք է լինում: Այնպիսի սարսափ է պատում նրան, որ նա փախչում է խելակորույս, ասես ուր որ է հոգին պիտի ավանդի:

Ահա, տարեցտարի այդ անտառողին այդպիսի օյիններ էր սարքում Կրահորկիում: Այնպես էր ահաբեկել բոլորին, որ մարդիկ վախենում էին մուլթն ընկնելուց հետո քիթներն անգամ ցույց տալ այնտեղ:

Եվ ահա մի անգամ ինձ մոտ, հիվանդանոց է գալիս մի տարօրինակ մարդ՝ բերանը մինչև ականջները, վիզն ինչ-որ լաթով փաթթաթած, և սկսում է ֆսֆսացնել, խոխոալ, խոմփալ, ֆշացնել ու խորդալ: Ոչ մի խոսք չես կարող ջոկել:

«Ի՞նչ է պատահել ձեզ», — հարցնում եմ:

«Պան դոկտոր, — Փսսացնում է այդ հերտով, — ես ոնց որ թե խոպոտել եմ»:

«Ես այդ տեսնում եմ, — ասում եմ: — Իսկ ո՞վ և որտեղացի՝ եք:

Պացիենտը մի փոքր վարանելով, խոստովանեց.

«Ես, ձեր թույլտվությամբ, Կրահորկիի Անտառողին եմ որ կամ»:

«Ա՛, — ասում եմ, — ուրեմն այդ դո՞ւք եք այն սրիկան ու անամոթը, որը մարդկանց ահարեկում է անտառում: Այդպես էլ հարկավոր է ձեզ, գրողը տանի: Եվ դուք կարծում եք, որ ես կրուժե՞մ ձեր ֆարինգիտներն ու լարինգիտները, կամ կատարի կոկորդը, այսինքն, ուզում էի ասե՛ կոկորդի կատարը, որպեսզի դուք կարողանար հետազայում էլ բռավել ու ոռնալ անտառում և մարդկանց լեղաճար անել: Ոչ, ոչ, ինչքան ուզում եք խոխոացեք ու ֆսֆացեք, գոնե մարդիկ հանգիստ կլինեն:

Այստեղ այդ անտառողին սկսեց աղաչել, պաղատել.

«Ի սեր աստծու, պան դոկտոր, աղաչում եմ ձեզ, բուժեցեք իմ կոկորդը: Ես ինձ այսուհետև լավ կպահեմ, չեմ վախեցնի մարդկանց»:

«Հենց այդ էլ ես խորհուրդ եմ տալիս ձեզ, — ասում եմ: — Բղավելով կոկորդներդ պատուել եք, դրա համար էլ կորցրել եք ձեր ձայնը, պարզ է: Ձեզ համար անտառում գոռալը վնասակար է, սիրելիս. այնտեղ ցուրտ է ու խոնավ, իսկ ձեր շնչառական օրգանները խիստ զգայուն են: Զգիտեմ, չգիտեմ, թե ինչ պիտի անեք... Կատարը դեռ մի կերպ կարեի է բուժել, բայց դուք ստիպված կլինեք ընդմիշտ թողնել մարդկանց վախեցնելու սովորությունը և տեղափոխվել անտարից հեռու մի տեղ, այլապես ձեզ ոչ մի բան չի օգնի»:

Անտառողին շփոթվեց ու ծոծրալը քորեց:

«Այդ դժվար է: Եթե վախեցնելը թողնեմ, ինչո՞վ եմ ապրելու: Այս ես ոչ մի ուրիշ արհեստ չգիտեմ, բացի գոռալուց ու բղավելուց, այն էլ քանի դեռ ձայնս տեղն է»:

«Այո, սիրելի իմ, — ասում եմ նրան, — այնպիսի հազվագյուտ կոկորդով, ինչպիսին ձերն է, ես իբրև երգիչ օպերա կգնայի, կամ շուկա՝ իբրև առևտրական, կամ էլ կրկես՝ իբրև հրավիրող: Պարզապես ափսոս է, որ այդպիսի հզոր, առաջնակարգ ձայնը կորչում է այս խուլ վայրերում: Դուք այդ մասին չեք մտածել: Հավանորեն, ձեզ քաղաքում ավելի բարձր կգնահատեին»:

«Ես էլ եմ երբեմն այդ մասին մտածել, — խոստովանեց Անտառողին: — Ի՞նչ արած, փորձեմ որևէ այլ տեղ հաստատվել, միայն, անշուշտ, երբ ձայնս կվերականգնվի»:

Եվ այդպես, կոլեգաներ, ես նրա բուկը յոթ քսեցի, պատվիրեցի կոկորդը ողողել մարզանցովկայով ու քլորակալիով, ստրեպտոցիդ ընդունել և կոմպրես դնել վզին: Այդ օրվանից, Կրահորկիում Անտառողու հետքն անզամ չի նկատվում: Ինչպես երևում է, նա խկապես փոխադրվել է մի այլ տեղ և այլս մարդկանց չի վախեցնում:

Հավլովիցկի ջրային ոգու դեպք

— Ինձ մոտ էլ հետարքքրական բժշկական մի դեպք է տեղի ունեցել, — խոսեց Ուայցեի

բժիշկը: — Մեր կողմերում, Ուպա գետակում, հավալովիցկի կամուրջից այն կողմ, ուռենու և լաստենու արմատների ներքևում ապրում էր մի ծեր ջրի ոգի՝ Իուդայ անունով: Նա խիստ անմարդամոտ արարած էր, մոխմոթան, քրթմնջացող ու մարդախույս: Երբեմն հեղեղումներ էր սարքում, մեկ-մեկ էլ խեղդում էր երեխաներին, երբ նրանք լողանում էին: Մյուսքով, մարդիկ նրան տանել չէին կարող և զգիտեին, թե ոնց ազատվեն նրանից:

Մի անգամ աշնանը մի ծերուկ իմ ընդունարանը մտավ. հազել էր կանաչ բաճկոն, իսկ վզին կարմիր լաթ էր փաթաթել, և հազում էր, փոշտում, փնչացնում, քիթը մաքրում, հառաջում ու կոտրատվում:

«Պան դոկտոր, կամ ես մրսել եմ, կամ փետացել. մեկ էստեղս է ծակում, մեկ էստեղս շամփրում, գոտիկատեղս ջարդվում, հողերս քաշվում են, էնպէս եմ հազում, որ կուրծք պայթում է, ու քթիցս էլ էնպէս է հոսում, ոնց որ դույլից: Միզուցե դուք ինձ օգնե՞ք»:

Ես նրան լսեցի ու ասում եմ.

«Պապիկ, ուսմատիզմ ունեք: Ես մի քսուկ կտամ, որը, ի գիտություն ձեզ, կոչվում է «ինիմենտում»: Բայց այդ դեռ բոլորը չեն: Դուք ամբողջ ժամանակ պիտի ապրեք տաք և չոր տեղում, հասկանալի՞ եք»:

«Հասկանալի՞ եք, — քրթմնջաց ծերուկը: — Ինչ վերաբերում է տաք և չոր տեղին, ապա, պարոն, դրանից բան դուրս չի գա»:

«Իսկ ինչո՞ւ դուրս չի գա», — հարցում եմ ես:

«Դե, — ասում է պապիկը, — որովհետև ես, պան դոկտոր, Հավալովիցկի ջրային ոգին եմ: Էղ ինչպե՞ս կարող եմ ջրի մեջ ինձ համար տաք և չոր տեղ ստեղծել: Չե՞ որ ես իմ քիթը մաքրում եմ ջրի երեսով, ջրի մեջ քնում եմ ու ջրով էլ ծածկվում: Եվ միայն իիմի է, ծերությանս օրերում, որ փափուկ ջուր եմ փոռում տակս, և ոչ թե կոշտ ջուր, որպեսզի պարկելիս կողերս չցավեն: Էնպէս որ, ինչ վերաբերում է տաք ու չոր տեղին, պիտի ասեմ, որ այդ մի փոքր դժվար է»:

«Ոչ մի բանով օգնել չեմ կարող, հայրիկ, — ասում եմ, — սառը ջրում ձեր ուսմատիզմը միայն ավելի կարվի: Ինքներդ էլ գիտեք, որ ծերացած ոսկորները տաքություն են սիրում: Ի դեպ, քանի՞ տարեկան եք, պան ջրային ոգի»:

«Օ՛խ-օ՛խ-օ՛խ, — մոթոթաց ոգին: — Ախր, պան դոկտոր, ես կրապաշտական ժամանակներից էստեղ եմ ու էստեղ: Երևի հազար տարի լինի, միզուցե և ավելին... Այոս, տարինե՞ր, տարինե՞ր»:

«Ահա, տեսնում եք, — խորհուրդ եմ տալիս նրան, — ձեր տարիքում, պապիկ, ժամանակն է արդեն թոնրի կշտից չհեռանալ: Սպասեցեք, կարծես միջոցը գտա: Դուք երբեմ լսե՞լ եք տաք աղբյուրների մասին»:

«Լսելը լսել եմ, — քրթմնջում է ծեր ջրային ոգին, — բայց էստեղ կարծես թե ոչ մի հատ դրանից չկա»:

«Վյատեղ չկա, — ասում եմ, — որա փոխարեն Տեպիցեռում կա, Պիշտյանահում նույնպէս, և էի ինչ-որ տեղ, միայն թե խոր գետնի տակ: Եվ թող հայտնի լինի ձեզ, որ այդ տաք աղբյուրներն ուղղակի ստեղծված են ծեր, ուսմատիզմ ունեցող ջրային ոգիների համար: Դուք պարզապէս կրնակվեք այդպիսի տաք աղբյուրների մեջ իբրև տաքջրյա ոգի և կրուժեք ձեր ուսմատիզմը»:

«Հըմ-հըմ, — մտրի մեջ ընկավ ծերուկը: — Իսկ ի՞նչ պիտի անի, իսկապես, այդպիսի ջրային ոգին»:

«Շատ քիչ բան, — ասում եմ: — Նա պետք է շարունակ այդ ջուրը երկրի խորքերից դուրս մղի ու հետևի, որ այն չսառչի, իսկ տաք ջրի ավելցուկը բաց թողնի ազատ հոսելու: Ահա և բոլորը»:

«Ինչ կա որ, այդ կարելի է, — քրթմնջում է Հավլովիցկի ջրային ոգին: — Դե, ես գնամ, որևէ տաք աղբյուր ճարեմ ինձ համար: Շատ շնորհակալ եմ ձեզանից, պան դոկտոր»:

Եվ անհետացավ ընդունարանից, միայն իր ետևից մի ջրագուր թողնելով հատակին:

Եվ գիտեք, կողեզաներ, Հավլովիցկի ջրային ոգին խելացի մարդ դուրս եկավ. նա լսեց իմ խորհուրդը, բնակություն հաստատեց Սրվակիայում, մի տաք աղբյուրի մեջ, և այժմ երկրի խորքից այնքան տաք ջուր է հանում, որ տաք շատրվան է խփում այնտեղ: Եվ այդ տաք ջրերում լողանում են մարդիկ ու ռևմատիզմից բուժվում: Շատ ու շատ է օգնում, ամբողջ աշխարհից այնտեղ են գալիս բուժվելու: Պան Մագիաշ, օրինակ վերցրեք նրանից և ամեն ինչում լսեք բժիշկներին:

Ջրահարսի դեպքը

— Այո, ինձ հետ էլ մի այդպիսի հետաքրքիր դեպք է պատահել, — խոսեց հորժիչեկցի բժիշկը: — Մի անգամ գիշերը քնել էի ոնց մեռած, մեկ էլ լսում եմ, որ մեկը լուսամուտը ծեծում է ու ձայն տալիս.

«Բժիշկ, բժիշկ»:

Բաց եմ անում լուսամուտն ու հարցնում.

«Դե, ինչ է պատահել այդտեղ: Ես մեկնումեկին հարկավո՞ր եմ»:

«Այո, — մթության միջից պատասխանում է մի քնքուշ ու վեհերոտ ձայն: — Չո օգնությունն է անհրաժեշտ, շուտ արի»:

«Այդ ո՞վ է այդտեղ, — հարցնում եմ: — Ով է ինձ կանչում»:

«Ես, գիշերվա ձայնը, — պատասխանում են խավարի միջից: — Լուսնկա գիշերվա ձայնը: Գնանք»:

«Գալիս եմ, գալիս», — ասում եմ ես ոնց որ երազի մեջ և արագ հագնվում: Դուրս եմ գալիս փողոց, իսկ այնտեղ ոչ ոք չկա:

Մի տեսակ ինձ վատ զգացի, բարեկամներ:

«Էյ, — շշնչացի ես կիսաձայն, — ո՞վ կա այստեղ: Ո՞ր կողմ գնամ ես»:

«Իմ ետևից, իմ ետևից», — հեծկլտաց նույն քնքուշ ու անտեսանելի ձայնը, և ես գնացի դեպի այն կողմ, ուր նա կանչում էր ինձ՝ ցողապատ մարգերով ու սև անտառներով — առանց ճանապարհը ջոկելու:

Լուսնյակ գիշեր էր, և ողջ աշխարհը քարացել էր պատ գեղեցկության մեջ: Կողեզաներ, ես մեր շրջանը իինք մատիս պես գիտեմ, բայց այդ լուսնկա գիշերը նա ինձ թվաց երազի

պես կախարդական: Հո պատահո՞ւմ է երբեմն, որ հենց քթիդ տակ մի ամրող աշխարհ ես հայտնաբերում:

Արդեն երկար ժամանակ է, ինչ գնում էի այդ ձայնի ետևից, վերջապես ասացի ինքս ինձ. «Սպասիր, սա ոնց որ Ռատիբորժի հովիտը լինի...»:

«Վյուտեղ, բժիշկ, այստեղ», — կանչում էր ինձ ձայնը:

Դա հնչում էր այնպես, ասես գետում ալիքը ճողփաց ու փայլեց, ու մեկ էլ տեսնեմ կանգնած եմ Ուապ գետի ափին, լուսնի լույսով որողված արծաթաշող մարզագետնում: Մարզագետնի մեջտեղում ճերմակին է տալիս մի բիծ՝ կամ այն է ինչ-որ մարմին, կամ այն է՝ պարզապես մշուշ: Լսում եմ լացի ձայն ասեմ, թե պարզապես ջրի աղմուկ՝ չգիտեմ:

«Վյուպես, այդպես, — ասում եմ ես հանգստացուցիչ տոնով, — ո՞վ ենք և մեր ի՞նչն է ցավում»:

«Այս, բժիշկ, — դողդոջուն ձայնով պատասխանեց լուսավոր բիծը, — ես պարզապես վիլա եմ, մի փոքրիկ ջրահարս: Իմ քույրերը պարում էին մարզագետնում, ես էլ նրանց հետ, ու մեկ էլ, չգիտեմ ինչպես, կամ այն է՝ սայթաքեցի, ոտքս դիացնելով լուսնի ճառագայթին, կամ այն է՝ սահեցի, ոտքս դնելով ցորի կաթիլներից անդրադարձող շորին, — չգիտեմ, ինչ պատահեց ինձ, միայն թե ահա պառկել ու չեմ կարողանում վեր կենալ, ոտքս էլ ցավում է ու ցավում...»:

«Դե, օրիորդ, — ասում եմ ես նրան, — ձեր ոտքը կամ դուքս է ընկել, կամ կոտրվել է: Մենք այդ կկարգավորենք... Ուրեմն, նշանակում է, դուք մեկն եք այն ջրահարսերից, որոնք պարում են այս մարզագետնո՞ւմ: Ահա թե ի՞նչ... Եվ եթե ժերնովցի կամ սլատինցի որևէ ջահել է պատահում ձեզ, դուք նրան պարեցնում եք այնքան, մինչև որ մահվան դուռն եք հասցնում, այնպես չէ՞: Հը՞մ, հը՞մ... Իսկ չգիտե՞ք, այ աղջիկ, որ դա խայտառակություն է... Հապա ոնց: Վյուպիսի չարաճնիությունները ձեզ լավ բանի չեն հասցնի: Ահա թե դրանք, այդ պարերը, ինչով են վերջանում»:

«Այս, բժիշկ, — հեծկլտաց լուսավոր բիծը, — թե իմանայիք, ոտքս ինչպես է ցավում»:

«Հասկանալի է, որ ցավում է, — ասում եմ: — Երևի ջարդված է»:

Եվ ծունկի իջա հավերժահարսի առաջ, որպեսզի ոտքը կապեմ:

Կողեզաներ, իմ օրում հարյուրավոր ու հարյուրավոր ջարդվածքներ եմ բուժել, բայց ջրահարս բուժել՝ դա մի փորձանք է, ուրիշ ոչինչ: Այսր նրա մարմինն ու ոսկորները լուսնի լույսից են, ձեռքով բռնել հնարավոր չէ այնքան որ քնքուշ են, քաշից գուրկ, ինչպես զեփյուռը կամ մշուշը: Դե արի ու փորձիր ձգել, ուղղել ու կապել: Ասում եմ ձեզ, ուղղակի դժոխային աշխատանք է: Փորձեցի սարդոստայնով կապել, բայց ջրահարսը տնքաց.

«Վայ, կարում է, ոնց որ մետաղալար»:

Ուզեցի ջարդված ոտքը ամրացնել ինձորենու ծաղկաթերթով, իսկ նա լաց եղավ:

«Այս, այս, քարի պես ճնշում է»:

Դե, նման դեպքում ի՞նչ կարող ես անել: Եվ ահա ստիպված էի վերջիվերջոն մաքրել ճապուռի թևերին եղած մետաքսա փայլը և դրանից երկու վիրաթիթեղ պատրաստել: Ապա լուսնի ճառագայթը բաժանեցի ծիածանի յոթ գույների և ամենաբարակ՝ կապույտ շողիկով այդ թիթեղիկները կապեցի ջրահարսի ջարդված ոտին: Վյուպիսի տաժանակիր

աշխատանք էր, որ ես մինչև իսկ քրտնեցի, լուսնի լույսն ավելի տաք էր թվում, քան օգստոսյան արևը:

Իսկ երբ, վերջապես, ամեն ինչ արված էր, ես նստեցի ջրահարսի մոտ ու ասացի.

«Ամեն ինչ կարգին է, օրիորդ, հիմա ձեզ հանգիստ է հարկավոր: Չհամարձակվեք այս ոտքը շարժել, քանի դեռ չկապել: Բայց ահա թե ինչ լսեցեք, սիրելիս, ես զարմանում եմ ձեր և ձեր քույրերի վրա: Ինչո՞ւ եք մինչև հիմա այստեղ մնացել: Չէ՞ որ, հավանորեն, աշխարհի բոլոր ջրահարսերը վաղուց շատ վաղուց ավելի լավ տեղ են գտել իրենց համար...»:

«Ո՞րտեղ», — շշնչաց ջրահարսը:

«Որտե՞ղ, — ասացի ես: — Հասկանալի է, կինոյոմ, այնտեղ ուր նկարներ են հանում, զիտե՞ք: Նրանք խաղում են ու պարում կինոնկարներում, ահազին փողեր են ստանում, հետո ողջ աշխարհը հիանում է նրանցով: Այս դա սքանչելի գործ է, օրիորդ: Վաղուց է, ինչ բոլոր ջրային ոգիները, — և կանայք, և տղամարդիկ, — այնտեղ են: Եթե դուք տեսնեիք այդ ջրահարսերի հազուստներն ու զարդերը — հրաշք — այլևս երբեք այսպիսի հասարակ շոր չէիք հազնի, ինչպիսին որ հիմա հազել եք:

«Ի՞նչ եք ասում, — զայրացավ ջրահարսը: — Այս այս շորը գործված է լուսատիտիկների ճառագայթներից»:

«Ճիշտ է, — ասացի ես, — բայց վաղուց է, ինչ այսպիսի հազուստ չեն հազնում, տարագները հիմա բոլորովին ուրիշ տեսակ են»:

«Քդանցքատուտո՞վ», — դողալով հարցրեց ջրահարսը:

«Չեմ երաշխավորում, — պատասխանեցի ես, — ես դրա մասնագետ չեմ: Եվ արդեն իմ մեկնելու ժամն է, հիմա որտեղ որ է կլուսանա, իսկ որքան ինձ հայտնի է, դուք, ջրահարսերդ, հայտնվում եք միայն, քանի դեռ մուլժն է, այնպես չէ... Դե, աստված ձեզ հետ, օրիորդ, իսկ կինոյի մասին մի մոռանաք»:

Ես այլևս այդ ջրահարսին չտեսա: Հավանորեն, ջարդված ոտքի ոսկրը հաջողությամբ կպավ: Բայց ինչ եք կարծում, այդ օրվանից ջրահարսերն ու վիլաները դադարեցին Ռատիրորդի հովտում երևալ: Իսկ ո՞ւր զնացին նրանք: Պարզ է, որ՝ կինո: Ի դեպ, ինքներդ ուշադրություն դարձրեք. կինոյում մեզ թվում է, թե Էկրանին օրիորդներ ու տիկիններ են շարժվում, մինչդեռ չէ որ նրանք ոչ մի մարմին չունեն, շոշափել չի կարելի՝ ամեն ինչ միայն ճառագայթներից է: Այստեղից էլ պարզ երևում է, որ նրանք ոչինչ չեն, բայց եթե ջրահարսեր: Եվ դրա համար է, որ կինոյում լույսը հանգցնում են, որպեսզի մութ լինի. չէ՞ որ ջրահարսերն ու մյուս թափանցիկ արարածները սաստիկ վախենում են լույսից և երևում են միայն մթության մեջ:

Այստեղից երևում է նաև, որ ոչ ուրվականները, ոչ էլ մյուս հերիաթային արարածները մեր օրերում չեն կարող ապրել, եթե իրենց համար մի այլ, ավելի խելացի զբաղմունք չգտնեն: Դրա համար նրանք որքան ուզեն հնարավորություն ունեն:

* * *

Աստված իմ, տղերը, բոլոր այս պատմությունների պատճառով, քիչ մնաց, որ մենք

մոռանայինք կախարդ Մագիաշին: Իսկ նա ինքը չէր կարող ոչ ձայն հանել, ոչ ծպտուն՝ այս մինչև հիմա է սալորը դեռ նրա կոկորդում է: Նա կարող էր միայն սարսափից քրտնել, աչքերը պտտեցնել ու մտածել. «Այս բժիշկները, վերջապես, ե՞րբ պիտի օգնեն ինձ»:

— Այսպես, պան Մագիաշ, — ասաց վերջապես Կոստելցեի բժիշկը, — հիմա մենք կանցնենք վիրահատության: Բայց նախ պետք է ձեռքներս լվանանք, որովհետև վիրաբուժության մեջ զիսավորը մաքրությունն է:

Եվ չորս բժիշկներն էլ սկսեցին ձեռքները լվանալ՝ նախ տաք ջրով, հետո մաքուր սպիրտով, հետո բենզինով, հետո կարբոնայով, ապա սպիտակ խալաթներ հազան, — վայ, տե՛ր իմ աստված, տղերք, հիմա կսկսվի վիրահատությունը: Ով վախենում է նայել, ավելի լավ է թող աչքերը կողոցի:

— Վինցեկ, — կարգադրեց Հորժիշեկի բժիշկը, — բռնիր պացիենտի ձեռքերը, որպեսզի շարժվի:

— Դուք պատրա՞ստ եք, պան Մագիաշ, — հանդիսավոր կերպով հարցրեց Ուպիցեի բժիշկը:

Մագիաշը միայն զիսով արավ: Նա սարսափից քիչ էր մնում լեղապատառ լինել:

— Եվ այսպես սկսում ենք, — ձայն տվեց Հրոնովի բժիշկը: Մեկ... երկու... երեք...

Նոյն րոպեին Կոստելցեի բժիշկը թափ առավ ու այնպիսի մի հարված հասցրեց կախարդ Մագիաշի մեջքին, որ՝

Մի դղրդյուն լսվեց, ասես ամպը որոտաց, և մարդիկ Նահոդայում, Ստարկոչում և նոյնիսկ Ամիրժիցայում նայեցին երկնքին՝ արդյոք ամպրոպ չի սկսվում:

Երկիրն այնպես ցնցվեց, որ Ավատանովիցում փիվեց լրված հանքահորի բովանցքը, իսկ Նահոդայում կոստյոլի զանգակատունը օրորվեց:

Ամբողջ շրջանում, — մինչև Տրուտնով ու Պոլիցե, թերևս նոյնիսկ ավելի հեռուն, — բոլոր աղավնիները ահարեկված թռան, բոլոր շները վախից ներս ընկան տները, իսկ կատուները վառարանների վրայից ներքև ցատկեցին:

Իսկ սպորը դուրս նետվեց Մագիաշի կոկորդից այնպիսի հսկայական ուժով ու արագությամբ, որ անցավ Պոլիցիցեից այն կողմ, և միայն Պոշոնովիչ մոտերքում ցած ընկավ, ըստ որում դաշտում սպանեց երկու եզների և երեք սաժեն, երկու արմունկաչափ, մեկ և կես ոտնաչափ, յոթ մատնաչափ ու չորս թզաչափ խորությամբ թաղվեց հողի մեջ:

Նոր էր սալորը դուրս պրծել Մագիաշի կոկորդից, որ նրա ետևից դուրս թռան նաև քառերը.

— ... մելի՛ բացրերան:

Դա հենց այն խոսքի կեսն էր, որը դեմ էր առել, մնացել Մագիաշի կոկորդում, երբ նա պեպենոտ Վինցեկին ուզեց ասել.

«Ա՞յս դու, ողորմերի բացրերան...»:

Ճիշտ է, խոսքերն արդեն այնքան էլ հեռու չթռան, այլ ընկան գետին անմիջապես իոզեֆովկայից դեմք և շարդեցին ծերացած տանձի մի ծառ:

Հետո Մագիաշն ուղղեց բեղերը և ասաց.

— Խոնարհաբար շնորհակալ եմ ձեզանից:

— Զարժե, միահամուռ պատասխանեցին չորս թժիշկները: — Վիրահատությունը հաջող անցավ:

— Միայն թե, — անմիջապես վրա բերեց Ուպիցեի թժիշկը, — որպեսզի վերջնականապես ազատվեք այդ հիվանդությունից, ձեզ անհրաժեշտ է ևս մի երկու հարյուր տարի հանգստանալ: Ես ձեզ ստիպողաբար հանձնարարում եմ կլիման ու միջավայրը փոխել, ինչպես արավ Հավլովիցկի ջրային ողին:

— Համաձայն եմ պան կոլեգայիս հետ, — ասաց Հրոնովի թժիշկը: — Լիակատար առողջացման համար ձեզ անհրաժեշտ են արև և օդ, ինչպես Սովեյմանի դստերը: Ուստի ես հույժ խորհուրդ կտայի ձեզ ապրել Սահարա անապատում:

— Ինչ վերաբերում է ինձ, — ավելացրեց Կոստելցեի թժիշկը, — ապա ես ևս նույն կարծիքի եմ: Պան Մագիաշ, Սահարա անապատը օգտակար կլինի ձեզ հենց թեկուզ միայն նրանով, որ այնտեղ չի աճում ոչ մի սալորենի, որը կարողանար լուրջ կերպով սպառնալ ձեր առողջությանը:

— Միանում եմ իմ մեծարգոն կոլեգաներին, — եզրափակեց Հորժիչեկի թժիշկը: — Իսկ քանի որ դուք կախարդ եք, պան Մագիաշ, ապա կարող եք համենայն դեպս այդ անապատն էլ ուսումնասիրել ու մտածել այն մասին, թե ինչպես ոչնչից ջուր ստեղծել, որպեսզի այնտեղ ցորեն աճի և մարդիկ կարողանան ապրել ու աշխատել: Ահա այդ իրոք որ շատ լավ հերիաթ կլիներ:

Ի՞նչ էր մնում անել կախարդ Մագիաշին:

Նա քաղաքավարությամբ շնորհակալություն հայտնեց չորս թժիշկներին, կապկալոց իր կախարդական ունեցվածքը և Հեյշովինայից տեղափոխվեց Սահարա անապատ:

Այդ օրվանից մեզանում չկա ոչ մի զրբաց, ոչ մի վիուկ, բայց կախարդ Մագիաշը մինչև հիմա էլ ողջ-առողջ է ու միտք է անում, թե ինչպե՞ս անապատում դաշտեր ու անտառներ, քաղաքներ ու գյուղեր ստեղծի: Տղաներ, ամենայն հավանականությամբ դուք կապրեք մինչև այն ժամանակը, երբ այդ բոլորը այնտեղ կլինի: